

Pethő József
A hazalátogató Krúdy

Katona Béla emlékének

„Talán egy másik ember élt a messzi idegen városban, akiről csak hittem, hogy én vagyok? Az igazi lényem itt maradt a Nyírségben, fűzfák, nyírfák, búskomoly tájak és nádasok között; az nem mozdult el a kertek alatt kanyargó gyalogösvényről, a szilvafák hamvas árnyékai alól, a nádból vert kerítések alatt mendegélt, és együtt fűtyörészett a szélel?... S ugyanezért nem öregedett meg olyan gyorsan, mert újhholdkor nem nézett a háta mögé, beszélgetett a vadzizekkel, [...] és együtt repdesett lelke a gondtalan, vidám seregélyekével?... Itt maradt a szívébe nőtt tájakon, méléző őszökben, érzelmes kertekben, dalokra emlékeztető lugasokban, igénytelen életet prédikáló borházakban, hosszú estéjú falusi portákon, a temetőkben pihenő öregek körül... Igen, ő az, aki megmaradt azok mellett, akik szerették, és nem keresett új, mulékony pásztortüzeket a messziségben, nem futott hideg fényű lidércek után, eldugta a fejét a párna alá, mint a vadmadár szárnya alá, midőn éjjel nagyravágyó gondolatok látogatták meg...”¹

Amikor valószínűleg a visszatérés lehetetlenségének tudatában, ám mégis visszavágyóva ezt a szép vallomását írja Krúdy, már 25 éve annak, hogy elhagyta gyermekkorának és felnőtte éresének színhelyét, a Nyírséget, szülővárosát: Nyíregyházát.

Már a fiatal Krúdy írói ambícióinak sem biztosított elegendő teret a szülőváros. Diáktársaival pesti lapoknak tudósításokat küldő „sajtóirodát” alapít. Hamarosan azonban már nem elégitik ki az „igaz” hírek, a valóság, és megkezdődik szépírói pályája. Első novellája 1892. október 30-án, alig néhány nappal azután jelent meg a Szabolcsi Szabadsajtóban, hogy betöltötte 14. évét (Miért ölte meg Káin Ábelt?). Ettől kezdve neve egyre gyakrabban bukkan fel különbözőlapokban, és nemcsak nyíregyházi, hanem más vidéki és fővárosi újságokban is.

1894 elején összeköttetésbe került a Debreceni Ellenőrrel is, amelynek szerkesztője, Gáspár Imre, szinte rögtön észrevette Krúdy kivételes tehetségét, és hamarosan riporter állást kínált fel neki. A csábító ajánlat után Krúdy nem győzte kívánni már a közelgő érettségét sem, hanem – szülői beleegyezés nélkül – azonnal Debrecenbe utazott. A szülők azonban kinyomoztatták tartózkodási helyét, s apja

1. Az idézet forrása: Krúdy Gyula: N. N. Egy szerelem-gyermek regénye. In: Pestí nórabló. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest. 1978. 583-4.

Porubszky Pállal utána ment. Egyesült erővel sikerült hazacsalogatniuk, hogy legalább az érettségit tegye le.

Az érettségi után azonban Krúdy már nem sokáig maradt Nyíregyházán, „új vizetekre” hívta őt is, mint sok kortársát, az írói ambíció, a nagyváros vonzása. Rövid debreceni, majd nagyváradi hírlapíróskodás után 1896-ban, a millennium évében már a fővárosban van. Így lesz aztán Nyíregyháza írója mellett a korabeli Budapest egyik legnagyobb megörökítőjévé is.

Az 1895-ös távozástól kezdve már csak hosszabb-rövidebb hazalátogatásai idején fordult meg Nyíregyházán, ezek közül két nevezetesebbet kívánok felidézni az alábbiakban. A felidézendő részletek jól mutatják azt is, hogyan becsülte Nyíregyháza legnagyobb íróját.

1924-ben a 100. évfordulón a város fényes külsőségek között emlékezett ősei szorgalmának gyümölcseire, az 1824-es örökváltságra. Természetesnek tekinthetjük, hogy az ebből az alkalomból kiadandó kötetben való szereplésre Krúdyt is felkérték. Az azonban már mindenképp különös figyelmünkre méltó, mert jól mutatja Krúdy városbeli rangját, hogy az (előszó után) az első helyet jelölték ki neki a kötet szerzői között.

Bencs Kálmán polgármester a következő felkérő levelet küldte az írónak:²

Nagyságos
KRÚDY GYULA úrnak,
Budapest

Nyíregyháza város közönsége a folyó év szeptember havában az örökváltság 100 éves ünnepét fogja megülni. Elődeink 1824. szeptember 13-án írták alá báró Dessewffy Sámuellel megkötött szerződésüket, melyben megváltották magukat az úrbéri jogok alól.

Ezt a történelmi jelentőségű napot az ősök emlékéhez méltóan országos jelentőségű ünnepnappá kívánjuk kifejleszteni és maradandó emlékül a város tanácsa „Emlékkönyv” kiadását határozta el. Az emlékkönyvbe gróf Apponyi Albert Nyíregyháza város díszpolgára előszót írni kéretett fel és hogy az emlékkönyv díszét emeljük, azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Nagyságodhoz, mint – Nyíregyháza talajából nőtt legnagyobb magyar írónkhoz –, hogy ezen emlékkönyvet írásával támogatni szíveskedjék.

Gróf Apponyi Albert előszava után tartottam fenn helyet Nagyságod írásának, és azt gondolom, hogy Nyíregyházi emlékek cím alatt volna leghelyesebb benne egy cikket elhelyezni. Ha Nagyságod egy ilyen cikk keretében nyíregyházi visszaemlékezései városunkhoz fűződő gondolatait megírná, s azt a város közönségének az emlékkönyvben való felhasználás végett rendelkezésére bocsátaná, nemcsak a kiadandó könyv értékét emelné, de a város tanácsának és közönségének sohasem múló háláját is kiérdemelné.

Abban a reményben, hogy Nagyságod ezen kérésemet teljesíteni fogja, a kért cikket címre megküldi, vagyok

Nyíregyházán, 1924. február 8-án

tisztelő híve:

(Bencs Kálmán)
polgármester

2. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár (a továbbiakban SZSZBML), V: B: 186. 35/1924.

Krúdy, a sokszor túlzó módon bohémnak ábrázolt Krúdy, végtelenül komolyan vette feladatát, és nagy gonddal készült a „tanulmányszerű” visszaemlékezésre: nemigen tévedhetünk nagyot, ha a rendkívüli gondos felkészülés okai között a szülőváros iránti érzelmeket is ott látjuk.

Az anyaggyűjtés érdekében ez év nyarán haza is utazott Nyíregyházára, ennek a hazautazásnak a céljáról, körülményeiről és az írónak a város vezetőihez fűződő viszonyáról ad fontos adalékokat a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltárában található ekkor keletkezett két, tudomásom szerint mindeddig publikálatlan, Krúdy-level:³

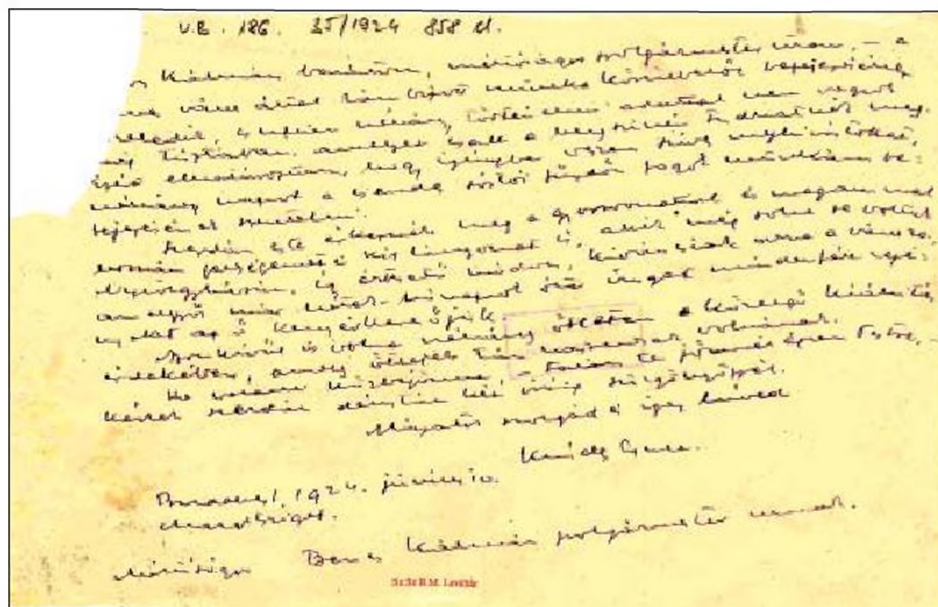
Az első címzettje Bencs Kálmán polgármester:

Méltóságos Bencs Kálmán polgármester urnak

[Ked]ves Kálmán barátom, méltóságos polgármester uram. – a [ne]mes (?) város által rám bízott munka körülbelől befejezéséhez [köz]zeledük, csupán néhány történelmi adattal nem vagyok még tisztában, amelyet csak a hely színén tudhatnék meg. Ezért elhatároztam, hogy igénybe veszem szíves meghívástokat, néhány napot a csendes sóstói fürdőn fogok munkám befejezésének szentelni.

Szerdán este érkeznek meg a gyorsvonattal és magammal hoznám feleségemet és kislányomat is, akik még soha se voltak Nyíregyházán, így érthető módon, kíváncsiak arra a városra, amelyről már hetek-hónapok óta írogat mindenféle regényeket az ő kenyérkeresőjük.

Azonkívül is volna néhány ötletem a közelgő kiállítás érdekében, amely ötletek tán hasznosak volnának.

3. SZSZBML, V: B: 186. 35/1924. A levelet az eredeti helyesírással közlöm.

Ha valami közbejönne – talán te jönnél éppen Pestre, – kérlek szerdán délután két óráig sürgönyözzél.

Alázatos szolgád és igaz híved

Krúdy Gyula

Budapest, 1924. június 10.
Margitsziget

A második levelet Szohor Pál főjegyzőnek, egyik legjobb nyíregyházi barátjának írta Krúdy.

Kedves Pál barátom, mélyen tisztelt főjegyző uram,

örömmel értesítelek, hogy a nyíregyházi történetek írásával annyira előrehaladtam, hogy rövidesen letehetem a tollat. Még van néhány megírni való dolgom, amelyet emlékezetből nem tudok, amely dolgoknak a fontossága kedvéért néhány napot Nyíregyházán kell ismét töltenem. Hogy munkámat most már nyugodtan befejezhessem, azt gondoltam magamban, hogy a sóstói fürdőn fogok lakni, ahonnan mindig könnyűszerrel bejöhetek a városba.

Szívesen hozom tudomásodra, hogy szerdán este fogok megérkezni Debrecen felől, és utamon elkísér a feleségem és a kislányom is, akik a zajos (?) Margitszigetről vágyakoznak a sóstói csendesség után.

Alázatos szolgád és igaz híved

Krúdy Gyula

P. S. Úgy hallottam, hogy Bethlen István is rövidesen átutazik Nyíregyházán. – Kedves családotod üdvözlöm.

Budapest, 1924. június 10.
Margitsziget

Krúdy írása Nyíri emlék címmel jelent meg az ünnepi kötetben. ezt a város a következő hálás hangú levelében köszönte meg:⁴

*Nagyságos
Krúdy Gyula úrnak
Budapest
Margitsziget*

Nyíregyháza város képviselőtestülete f. évi okt. hó 10-én tartott közgyűlése határozatából mély hálával köszönjük meg Nagyságodnak a városunk iránt tanúsított szíves jóindulatát. Mint városunk hű fia két kézzel szórta reánk gyermeki hálájának kedves, szeretetteljes és meleg megnyilvánulásait. s hogy centenáriumi ünnepségünk országos jelentőségű lett, elsősorban köszönjük Krúdy Gyulának, akit mindig a magunkénak tartunk..

Kérjük, tartson meg bennünket ezután is szíves jóakarátában.

Nyíregyháza, 1924. október 14.

Mély tisztelettel:

*Bencs Kálmán
polgármester*

*Kardos
előadó*

(Érdekességként hadd jegyezzem meg, hogy a fent idézett leveleket tartalmazó iratcsomókban van a dr. Nagy Jenő perére vonatkozó levelek, iratok halmaza. Ezekből jól nyomon követhető, hogyan próbálta meg Nagy Jenő kicsikarni a várostól a Szohor-kötetbe írt tanulmányáért járó 10 millió korona tiszteletdíjat. Végül ez csak 1929-ben és perrel (!) sikerült. Nagy Jenő esete összehasonlításként jól megvilágítja azt, hogy Krúdyt milyen nagyra tartották a város akkori vezetői, és ennek megfelelően hogyan becsülték meg.)

Négy évvel ezután, 1928-ban az 50. születésnapján hazalátogató Krúdyt Nyíregyháza díszvacsorán látta vendégül, a helyi újság, a Nyírvidék pedig a szülőváros szertartását közvetítő lelkes, sőt: rajongó hangú írással üdvözölte. A cikkben egyebek mellett ez áll: „A mi Büszkeségünk most ünnepelte 50 esztendőszületésnapját. Jelentős születésnap ez a magyar irodalom történetében. De emlékezetes nekünk is, mert a »Nyírség költője« ötvenedik születésnapját szűkebb hazájában, Nyíregyházán töltötte. Barátai, tisztelői itt keresték fel szerencsekívánataikkal” (Nyírvidék. 1928. október 24).

Az Athaeneum Kiadó az író születésnapja alkalmából ekkor egy tizkötetes válogatást is megjelentetett, mégpedig szép, „békebeli díszkiadás”-ban. A Nyírvidék köszöntő cikke erről is megemlékezik, ma már talán kissé szokatlannak tűnő, ám nem alaptalan és tanulságos entuziazmussal: „Nyírségi hangulat, nyírségi kedv és bánat, nyírségi mesemondás árad e gyönyörű kötetekből, amelyek örökre hirdetik a Nyírség dicsőségét és büszkeségét: Krúdy Gyulát, ennek a magyar földnek legnagyobb mesemondóját”.

Ebben az évben írta Krúdy Nyíregyháza közgyűléséhez azt a híres, sokszor idézett levelét is, amelyben talán a legeggyértelműbben fejezi ki azt, hogy a városhoz való kötődése mit jelent életműve szempontjából. „Az én olvasóim sohasem kérdezték: hol születtem? Minden írásomból kitűnik, hogy nyíregyházi vagyok, aki büszke száрма-

4. SZSZBML, V: B: 186. 3709/1924.

zására." Könyveiről itt – teljes joggal – azt mondja, hogy azok „éppen úgy jelentik a régi Nyíregyházát, mint akár a város múzeuma”.

Hasonlóan ahhoz, ahogy a gyermek megosztja sikereit szüleivel, Krúdy büszkeséggel emlékezteti a szülővárost arra, hogy írói munkájával hozzájárult Nyíregyháza jó hírének növeléséhez: „Engedjék meg nekem, hogy szerénytelenség nélkül emlegetsem, hogy könyveimmel, írásaimmel a helybeli polgárság hallatlan erényein kívül én is hozzájárultam ahhoz, hogy Nyíregyházát úgy emlegetik manapság Csonka-Magyarországon, mint a magyar városok mintaképét.”

Mi, mai nyíregyháziak kívánhatnánk-e egyebet, mint hogy a Krúdytól idézett utolsó gondolat szerint Nyíregyházát emlegessék a jövőben is úgy, mint a magyar városok mintaképét, és vele együtt nagy íróflát érdeme szerint úgy, mint a magyar próza mintaképét.

Irodalom:

- Katona Béla (szerk.) 1968. Krúdy Gyula. Emlékkönyv az író születésének 90. évfordulójára. Szabolcs Megyei Lapkádó Vállalat. Nyíregyháza.
- Katona Béla (szerk.) 1984. Krúdy-breviárium. Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár. Nyíregyháza.
- Katona Béla 1971. Krúdy Gyula pályakezdése. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Margócsy József 1997. Utcák, terck, emléktáblák I-IV. Nyíregyháza.
- Perkátai László 1938. Krúdy Gyula. Délmagyarország. Szeged.
- Szohor Pál 1933. Krúdy Gyula diákévei. In: Zsolnai (Zwick) Vilmos (szerk.): A nyíregyházi ág. h. ev. Kossuth Lajos Reálgymnázium 72. évi értesítője. Klafner Ignác könyvnyomdája. Nyíregyháza. 3-7.
- Töbías Áron 1964. Krúdy világa. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest.